85 години

Международна научно-практическа конференция

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА КОХЕЗИЯ ПРЕЗ XXI ВЕК – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

Том II

85 години

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ

„Димитър А. Ценов" - Свищов

Международна научно-практическа конференция

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА КОХЕЗИЯ ПРЕЗ XXI ВЕК – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

8-9 ноември 2021 г.

Том II

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКА КОНФЕРЕНЦИЯ

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА КОХЕЗИЯ ПРЕЗ XXI ВЕК – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

Свищов, 8-9 ноември 2021 г.

Посветена на 85 години от създаването
на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“

Сборник с доклади

ТОМ II

Международната научно-практическа конференция е организирана в изпълнение на проект №НФ-2-2021 „Устойчиво развитие и социално-икономическа кохезия през XXI век – тенденции и предизвикателства“, финансиран със средства по Наредба на МОН за насърчаване на научно-изследователската дейност

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2021

ПРОГРАМЕН КОМИТЕТ
Проф. д-р Марияна Божинова
Ректор на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ - председател
Проф. д. н. Борислав Борисов
Проф. д. н. Божидар Божинов
Проф. д-р Стоян Проданов
Доц. д-р Галина Чиприянова
Доц. д-р Здравко Любенов
Доц. д-р Иван Марчевски
Доц. д-р Ирена Емилова
Доц. д-р Искра Пантелеева
Доц. д-р Катя Личева
Доц. д-р Людмил Несторов
Доц. д-р Марина Николова
Доц. д-р Пламен Петков
Доц. д-р Силвия Костова
Доц. д-р Христо Сирашки

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ
Доц. д-р Румен Ерусалимов - *председател*
Проф. д-р Пенка Шишманова
Проф. д-р Стефан Симеонов
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Светослав Илийчовски
Доц. д-р Теодора Филипова
Гл. ас. д-р Асен Божиков

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ
Проф. д-р Любчо Варамезов - *председател*
Проф. д-р Анета Денева
Проф. д-р Атанас Атанасов
Проф. д-р Йордан Василев
Проф. д-р Красимир Шишманов
Проф. д-р Маргарита Богданова
Проф. д-р Пенка Шишманова
Проф. д-р Стефан Симеонов
Доц. д-р Александър Ганчев
Доц. д-р Венцислав Василев
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Румен Ерусалимов
Доц. д-р Светослав Илийчовски
Доц. д-р Теодора Филипова

Публикуваните материали са рецензирани. Авторите носят отговорност за съдържанието на материалите, изразените мнения, използваните данни, цитираните източници и езиковото оформление на текстовете.

ISBN 978-954-23-2069-2 (print)
ISBN 978-954-23-2070-8 (online)

D. A. TSENOV ACADEMY OF ECONOMICS – SVISHTOV

INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE

SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND SOCIO-ECONOMIC COHESION IN THE 21ST CENTURY: TRENDS AND CHALLENGES

Svishtov, 8th - 9th November 2021

Dedicated to the 85th anniversary since the establishment of D. A. Tsenov Academy of Economics

Conference Proceedings

VOLUME II

The international scientific and practical conference has been organized as implementation of project SF-2-2021 "Sustainable Development and Socio-Economic Cohesion in the 21st Century: Trends and Challenges", financed with funds by Ordinance of the Ministry of Education and Science for encouraging scientific research

Tsenov Academic Publishing House
Svishtov
2021

PROGRAM COMMITTEE
Prof. Mariyana Bozhinova, Ph.D.
Rector of D. A. Tsenov Academy of Economics
Prof. Borislav Borissov, D.Sc.
Prof. Bozhidar Bozhinov, D.Sc.
Prof. Stoyan Prodanov, Ph.D.
Assoc. Prof. Galina Chipriyanova, Ph.D.
Assoc. Prof. Zdravko Lyubenov, Ph.D.
Assoc. Prof. Ivan Marchevski, Ph.D.
Assoc. Prof. Irena Emilova, Ph.D.
Assoc. Prof. Iskra Panteleeva, Ph.D.
Assoc. Prof. Katya Licheva, Ph.D.
Assoc. Prof. Lyudmil Nestorov, Ph.D.
Assoc. Prof. Marina Nikolova, Ph.D.
Assoc. Prof. Plamen Petkov, Ph.D.
Assoc. Prof Silviya Kostova, Ph.D.
Assoc. Prof Hristo Sirashki, Ph.D.

ORGANIZING COMMITTEE
Assoc. Prof. Rumen Erusalimov, Ph.D., Chairman
Prof. Penka Shishmanova, Ph.D.
Prof. Stefan Simeonov, Ph.D.
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, Ph.D.
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, Ph.D.
Assoc. Prof. Svetoslav Iliychovksi, Ph.D.
Assoc. Prof. Teodora Filipova, Ph.D.
Head Asst. Asen Bozhikov, Ph.D.

EDITORIAL COMMITTEE
Prof. Lyubcho Varamezov, Ph.D., Chairman
Prof. Aneta Deneva, Ph.D.
Prof. Atanas Atanasov, Ph.D.
Prof. Yordan Vasilev, Ph.D.
Prof. Krasimir Shishmanov, Ph.D.
Prof. Margarita Bogdanova, Ph.D.
Prof. Penka Shishmanova, Ph.D.
Prof. Stefan Simeonov, Ph.D.
Assoc. Prof. Aleksandar Ganchev, Ph.D.
Assoc. Prof. Ventsislav Vassilev, Ph.D.
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, Ph.D.
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, Ph.D.
Assoc. Prof. Rumen Erusalimov, Ph.D.
Assoc. Prof. Svetoslav Iliychovski, Ph.D.
Assoc. Prof. Teodora Filipova, Ph.D.

The published materials have been reviewed. The authors are responsible for the content and layout of their papers, the opinions expressed, the data used and the sources cited.

ISBN 978-954-23-2069-2 (print)
ISBN 978-954-23-2070-8 (online)

СЪДЪРЖАНИЕ

ТОМ II

МЕНИДЖМЪНТ, МАРКЕТИНГ, ПЛАНИРАНЕ, МЕЖДУНАРОДНА ИКОНОМИКА, БИЗНЕС ИНФОРМАТИКА

МЕЖДУНАРОДНАТА ПРОИЗВОДСТВЕНА СПЕЦИАЛИЗАЦИЯ
В СЪВРЕМЕННИЯ ТЕХНОЛОГИЧЕН БИЗНЕС
Проф. д.ик.н. Таня Горчева 7

INTEGRATION PROCESSES IN INTERNATIONAL BUSINESS: DIAGNOSIS
OF PREREQUISITES, PARAMETRIZATION AND SIMULATION
D. Sc. Econ., Professor, Illya Khadzhynov, D. Sc. Econ., Professor, Maryna Savchenko
Docent, PhD in Economics, Mariia Shkurat 16

ТЕРИТОРИАЛНИ ПРОПОРЦИИ, ДИСПРОПОРЦИИ… КОХЕЗИЯ?
(ТЕОРЕТИЧНИ ОСНОВИ)
Проф. д-р Веселин Бояджиев 25

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРИ УПРАВЛЕНИЕТО НА ЧОВЕШКИТЕ
РЕСУРСИ В КОНТЕКСТА НА ПАНДЕМИЯТА ОТ COVID-19
Гл. ас. д-р Весела Петрова, Доц. д-р Боряна Трифонова,
Гл. ас. д-р Бориславa Гълъбова, **Проф. д-р Емил Димов** 34

ГРАДЪТ - ИКОНОМИЧЕСКИ КАТАЛИЗАТОР
ЗА УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ НА РЕГИОНА
Проф. д-р Константин Калинков 43

ПОЛИТИКИ (НЕ)ОСНОВАНИ НА ДОКАЗАТЕЛСТВА
Проф. д-р Маргарита Богданова 51

КОНЦЕПТУАЛИЗИРАНЕ НА СИСТЕМНИ СТРАТЕГИЧЕСКИ ОБРАТИ
Проф. д-р Никола Янков 59

INSTITUTIONAL CHANGES IN THE PUBLIC ADMINISTRATION
OF AGRICULTURE TO INFLUENCE UKRAINIAN AGRO – EXPORTS
Assoc. Prof. Oksana Kiforenko, PhD 66

ОСОБЕННОСТИ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ
КОМПЕТЕНЦИЙ БЕЛОРУССКИХ МЕНЕДЖЕРОВ
Доктор экономических наук, профессор Наталья Маковская 74

ПРОБЛЕМЫ СТИМУЛИРОВАНИЯ РАЗВИТИЯ
ЭКОНОМИКИ РЕСПУБЛИКИ АРМЕНИЯ
Профессор, доктор экономических наук Вардан Бостанджян,
Кандидат экономических наук, д-р Армине Захарян, **Юлиана Акобян** 80

СЪВРЕМЕННИ МАРКЕТИНГОВИ АСПЕКТИ НА ПАЗАРА
НА ТУРИСТИЧЕСКИ ПРОДУКТИ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Ваня Григорова ……..…….. 91

РОЛЯТА НА ОРГАНИЗАЦИОННАТА КУЛТУРА
ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА ОРГАНИЗАЦИЯТА
Доц. д-р Корнелия Тодорова ……..……..…….…….. 100

УПРАВЛЕНИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ НА ПРЕДПРИЯТИЯТА
КАТО ФАКТОР НА ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ЕФЕКТИВНОСТТА
НА НОВА ПАРАДИГМА НА ИНДУСТРИАЛНОТО РАЗВИТИЕ
Доц. д-р Александър Александрович Сергеев …..……...…….……. 108

ОРГАНИЗАЦИОННИ ПРОЦЕСИ И УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ
Доц. д-р Анатолий Асенов …...…….…..……. 116

ПРОФЕСИОНАЛНО ПРЕГРЯВАНЕ И МОБИНГ
В ДИГИТАЛНА РАБОТНА СРЕДА
Доц. д-р Венета Христова …….……..……. 124

БИЗНЕС МОДЕЛИ И ТЕНДЕНЦИИ НА ДИГИТАЛНАТА ТРАНСФОРМАЦИЯ
Доц. д-р Веселин Попов, Доц. д-р Петя Емилова ……..……. 132

ПРИЛОЖЕНИЕ НА ИНФЛУЕНСЪР МАРКЕТИНАГА В БИЗНЕСА
Доц. д-р Виржиния Иванова …….……. 139

ВЪЗДЕЙСТВИЕ НА ПАНДЕМИЯТА ОТ COVID-19 ВЪРХУ
ВЪНШНАТА ТЪРГОВИЯ С УСЛУГИ НА БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Галина Захариева …….……. 147

ЗАИНТЕРЕСОВАНИТЕ СТРАНИ – КЛЮЧОВ ФАКТОР
ЗА ЕФЕКТИВНО УПРАВЛЕНИЕ НА ПРОМЯНАТА
Доц. д-р Георги Кондев ……..…….……. 155

ВЛИЯНИЕ НА TQM И ВЪНШНИТЕ РИСКОВЕ
ВЪРХУ ПРОЦЕСИТЕ СВЪРЗАНИ С УПРАВЛЕНИЕ
НА ПРОМЯНАТА В ОРГАНИЗАЦИЯТА
Доц. д-р Георги Кондев, Докторант Ирена Михайлова …….……..……. 164

ЕКОИНОВАЦИИ И РЕСУРСНА ЕФЕКТИВНОСТ
Доц. д-р Дафина Донева …..……. 172

ЕТИКА И ЕТИЧНАТА ИНФРАСТРУКТУРА –
МОДЕЛИ В ПУБЛИЧНИЯ СЕКТОР
Доц. д-р Евелина Парашкевова, Докторант Изабела Йонкова …….……. 179

МОДЕЛИРАНЕ НА ЕКСПОРТНАТА ПАЗАРНА ОРИЕНТАЦИЯ
Доц. д-р Здравко Любенов ……..……. 187

ВЛИЯНИЕ НА ПАНДЕМИЯТА ОТ COVID-19
ВЪРХУ ДЪЛГОСРОЧНИТЕ НАГЛАСИ И НАВИЦИТЕ
ПРИ ПОТРЕБЯВАНЕ НА ТУРИСТИЧЕСКИ ПРОДУКТИ
Доц. д-р Иван Марчевски, Ас. д-р Криста Нейкова ……..……. 191

РЕЦЕСИЯТА ПОРОДЕНА ОТ COVID-19 И ВЪЗМОЖНОСТИТЕ
ЗА ПРОМЕНИ В БЪЛГАРСКАТА ИКОНОМИКА
Доц. д-р Людмил Несторов ……..……. 199

РЕКЛАМНИТЕ АГЕНЦИИ В КОМУНИКАЦИОННИЯ ПРОЦЕС
Доц. д-р Пенка Горанова ……...…….……. 210

ЕФЕКТЪТ НА РОЗЕНТАЛ – КОНТРОЛНИ И УПРАВЛЕНСКИ АСПЕКТИ
Доц. д-р Пепа Стойкова, Доц. д-р Ирена Емилова ……...…….……. 218

ДИГИТАЛНАТА ЕКОСИСТЕМА – ТЕХНОЛОГИИ И БИЗНЕС МОДЕЛИ
Доц. д-р Петя Емилова, Доц. д-р Веселин Попов ……...……...……. 227

РАЗБИРАНЕ ЗА РОЛЯТА НА ОБРАЗОВАНИЕТО
В ПОСТИГАНЕТО НА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ
Доц. д-р Румяна Златева ……..……. 234

НАМАЛЯВАНЕ НА РАСТЕЖА И ДЕСТАБИЛИЗИРАЩИ
ЕФЕКТИ НА ПАНДЕМИЯТА ОТ COVID-19 ВЪРХУ
ГЛОБАЛНАТА ИКОНОМИКА
Доц. д-р Румяна Златева, Доц. д-р Али Балканли ……..……. 241

ТЕОРЕТИЧНИ И ЕМПИРИЧНИ ИЗМЕРЕНИЯ НА КОМУНИКАЦИОННАТА
ПОЛИТИКА НА ТЪРГОВСКАТА СТРУКТУРА
Доц. д-р Христина Михалева, Х. ас. д-р Светла Атанасова ……..……. 250

МЯСТО И СЪДЪРЖАНИЕ НА ПРОЦЕСА ЗА УПРАВЛЕНИЕ
НА ПРОЕКТИ ПО ОТНОШЕНИЕ НА ОСТАНАЛИТЕ ПРОЦЕСИ
Доц. д-р Христо Сирашки ……..…… 259

УПРАВЛЕНИЕ НА ИНОВАЦИИТЕ В ИНДУСТРИАЛНОТО
ПРЕДПРИЯТИЕ В УСЛОВИЯТА НА КРИЗА
Гл. ас. д-р Бориславa Гълъбова ……..……..…… 266

ДИФУЗИЯТА НА ИНОВАЦИИ В БЪЛГАРИЯ
Гл. ас. д-р Даниела Илиева ……..……...…. 276

АЛГОРИТЪМ ЗА ФИНАНСОВО УПРАВЛЕНИЕ
В ОБРАЗОВАТЕЛНА ИНСТИТУЦИЯ
Гл. ас. д-р Деница Загорчева ……....…. 284

УПРАВЛЕНИЕ НА КАРИЕРАТА –
ПРОБЛЕМИ И РЕШЕНИЯ
Гл. ас. д-р Десислава Алексиева ……....…. 292

УПРАВЛЕНИЕ НА ИЗПЪЛНЕНИЕТО В ОРГАНИЗАЦИЯТА
Гл. ас. д-р Елена Йорданова ……..…..… 298

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ПЛАНИРАНЕТО
НА УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ НА БИЗНЕСА
Гл. ас. д-р Елица Лазарова …….……..... 303

ГЛОБАЛНАТА ТЪРГОВИЯ С ВИСОКОТЕХНОЛОГИЧНИ
ПРОДУКТИ КАТО ДВИГАТЕЛ НА РАСТЕЖА
Гл. ас. д-р Ивайло Петров …….…..…. 312

ВЛИЯНИЕ НА ДИГИТАЛИЗАЦИЯТА НА ОБРАЗОВАНИЕТО
ВЪРХУ ЦИФРОВИТЕ КОМПЕТЕНТНОСТИ НА ПРЕПОДАВАТЕЛИТЕ
Гл. ас. д-р Кремена Маринова-Костова …….……..… 320

СТРАТЕГИЧЕСКА КОРПОРАТИВНА ОТГОВОРНОСТ –
ОСОБЕНОСТИ И ЗНАЧЕНИЕ ЗА ОРГАНИЗАЦИЯТА
Гл. ас. д-р Милен Динков …… 328

МЕДИКО-ГЕОГРАФСКАТА КОХЕЗИЯ В БЪЛГАРИЯ
Гл. ас. д-р Нели Веселинова …… 335

СЪСТОЯНИЕ НА БЪЛГАРСКИЯ ИЗНОС В КОНТЕКСТА
НА ПАНДЕМИЯТА ОТ КОВИД-19
Гл. ас. д-р Недялко Несторов ……..…..…… 343

КОРПОРАТИВНАТА СОЦИАЛНА ОТГОВОРНОСТ
КАТО КОМПОНЕНТ НА УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ –
ВЗАИМОВРЪЗКИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА
Гл. ас. д-р Станислава Стоянова …….……. 349

ИНТЕГРИРАНИТЕ ТЕРИТОРИАЛНИ ИНВЕСТИЦИИ КАТО ИНСТРУМЕНТ
ЗА ПОСТИГАНЕ НА КОНВЕРГЕНЦИЯ МЕЖДУ РЕГИОНИТЕ
Ас. д-р Мариела Стоянова …….……. 357

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ ПРИ КРИЗА - СЪВРЕМЕННИ
ИЗМЕРЕНИЯ И ВЪЗМОЖНИ БИЗНЕС РЕШЕНИЯ
Ас. д-р Надежда Стефанова ……..…. 363

РОЛЯ И ЗНАЧЕНИЕ НА РЕКЛАМНИЯ ПРОЦЕС В АГРОБИЗНЕСА
Ас. д-р Пламен Петров ……..……. 371

INTERNATIONAL ENTREPRENEURSHIP IN THE NEXT NORMAL:
CHALLENGES AND OPPORTUNITIES
Sen. lect. Margarita Mihaylova, PhD …….…….. 378

СИСТЕМИ ЗА ЕФЕКТИВНОСТ НА МАРКЕТИНГОВАТА
ДЕЙНОСТ В ДИГИТАЛНА СРЕДА
Д-р Ралица Янева …….…. 385

ПРЕСТРУКТУРИРАНЕ НА МЪРЧАНДАЙЗИНГОВОТО ПРОДУКТОВО НИВО ПОСРЕДСТВОМ МАТРИЦАТА ARTHUR D. LITTLE – A. D. L.
Х. ас. д-р Светла Атанасова ……..... 393

THE IMPACT OF ELECTRONIC HUMAN RESOURCES MANAGEMENT PRACTICES ON ACHIEVING COMPETITIVE ENTREPRENEURSHIP FOR BUSINESS ORGANIZATIONS
Mohamed Mostafa Ali AlBaz, PhD, Lecturer,
Adham Said Ali Ibrahim, MSC, PhD Student ……..……..… 401

УПРАВЛЕНИЕ НА ПРОЕКТНИ ЕКИПИ В МУЛТИПРОЕКТНА СРЕДА
Докторант Боян Врančев ……..…….. 409

ИНОВАЦИИ ПРИ ПРИЛАГАНЕ НА „ЗЕЛЕНИ“ ПОЛИТИКИ В ХОТЕЛИЕРСТВОТО
Докторант Владо Божилов ……...……..……. 416

КОНФЛИКТИТЕ В ОРГАНИЗАЦИЯТА И УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ
Докторант Мария Велкова ……..… 425

ОТРАСЛИ НА ИКОНОМИКАТА

КУЛТУРНО-ИСТОРИЧЕСКИЯТ ТУРИЗЪМ И БЪЛГАРСКАТА ПРОЕКЦИЯ
Проф. д-р Марияна Божинова ……..… 435

ИНДУСТРИАЛНА ПОЛИТИКА В ДЪРЖАВИ С РАЗВИВАЩИ СЕ ПАЗАРИ В КОНТЕКСТА НА ИНДУСТРИЯ 4.0
Проф. д.ик.н. Евгений Савелев, Проф. д.ик.н. Виталина Куриляк …….…….. 443

ОСОБЕНОСТИ НА ФОРМИРАНЕ НА МЕХАНИЗМА НА УПРАВЛЕНИЕ НА СОЦИАЛНО ОТГОВОРНИТЕ КОМПАНИИ ВЪВ ВЕРИГАТА НА ДОСТАВКИТЕ
Проф. д-р Анета Денева, Докторант Рустам Асланзаде ……..... 451

БЪЛГАРИЯ И РУМЪНИЯ КАТО АТРАКТИВНИ НИЪРШОРИНГ ДЕСТИНАЦИИ
Проф. д-р Любчо Варамезов, Кармен Врančев ……... 457

ДИГИТАЛНАТА ИНФРАСТРУКТУРА – ИНСТРУМЕНТ НА УПРАВЛЕНСКОТО КОНСУЛТИРАНЕ ЗА РАЗВИТИЕ НА СМАРТ ТУРИЗМА
Доц. д-р Николай Цонев, Докторант Данаил Алеков ……..…….. 464

ВЛИЯНИЕ НА КРИЗИСНИТЕ СЪБИТИЯ ВЪРХУ ТЪРГОВИЯТА НА ДРЕБНО
Доц. д-р Венцислав Перков ……. 472

ЗНАЧИМОСТ НА АГРАРНИЯ СЕКТОР ЗА НАЦИОНАЛНАТА ИКОНОМИКА
Доц. д-р Виолета Блажева …….…….. 480

НОВИ ИЗМЕРЕНИЯ НА ПРЕДПРИЕМАЧЕСКИЯ БИЗНЕС
В ДИГИТАЛНА СРЕДА
Доц. д-р Искра Пантелеева ……..….. 488

ТУРИЗЪМ В УСЛОВИЯТА НА COVID-19
Доц. д-р Любка Илиева ……..….. 497

ФОРМИРАНЕ НА СЕНЗОРНИ ИЗЖИВЯВАНИЯ В ТУРИСТИЧЕСКИТЕ
ПАКЕТИ КАТО ФАКТОР ЗА ЗАВРЪЩАНЕ НА ТУРИСТИТЕ
В ДЕСТИНАЦИЯТА
Доц. д-р Мариана Янева, Д-р Ралица Георгиева ……..… 505

БИЗНЕС ИДЕНТИФИКАЦИЯ НА ПРОДУКТИТЕ ПО ЗДРАВЕН ТУРИЗЪМ
И ВЪЗМОЖНОСТИТЕ ЗА РАЗВИТИЕТО ИМ В ТУРИСТИЧЕСКИТЕ
РАЙОНИ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Мариана Янева, Д-р Стилияна Басмаджиева ……. 513

СЪСТОЯНИЕ И РАЗВИТИЕ НА БЪЛГАРСКИЯ АГРАРЕН СЕКТОР
В УСЛОВИЯ НА ТРАНСФОРМИРАЩА СЕ
КЪМ УСТОЙЧИВОСТ ИКОНОМИКА
Доц. д-р Марина Николова ……..…… 523

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ИЗГРАЖДАНЕ НА УСТОЙЧИВ КООПЕРАТИВЕН
МОДЕЛ В БЪЛГАРСКОТО СЕЛСКО СТОПАНСТВО
Доц. д-р Маруся Линкова ……..….. 532

ИЗИСКВАНИЯ ОСИГУРЯВАЩИ ЗДРАВОСЛОВНИ
И БЕЗОПАСНИ УСЛОВИЯ НА ТРУД В ЦЕХОВЕТЕ
ЗА КОНФЕКЦИОНИРАНЕ НА ОБУВНИ ИЗДЕЛИЯ
Доц. д-р Николай Карев ……..……. 539

ТЪРГОВИЯТА НА БЪЛГАРИЯ С ТРЕТИ СТРАНИ –
АНАЛИЗИ И ТЕНДЕНЦИИ
Доц. д-р Петранка Мидова ……..…… 547

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ОЦЕНКА НА ПАКЕТИ ОТ АКЦИИ
Доц. д-р Светослав Илийчовски ……..... 555

ВЪЗНИКВАНЕ И РАЗВИТИЕ НА ТЕКСТИЛНАТА ИНДУСТРИЯ
В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Сергей Найденов, Докторант Калин Петров Киряков …….. 564

ОМНИКАНАЛНАТА ИНТЕНЗИВНОСТ НА АСОРТИМЕНТНО ПРЕДЛАГАНЕ
КАТО ДЕТЕРМИНАНТА НА ПОТРЕБИТЕЛСКАТА УДОВЛЕТВОРЕНОСТ
Доц. д-р Симеонка Петрова …. ……...571

КООПЕРИРАНЕ И СПЕЦИАЛИЗАЦИЯ ЗА УСТОЙЧИВ
РАСТЕЖ И ТЕХНОЛОГИЧНО РАЗВИТИЕ
Доц. д-р Славена Стоянова ……..…… 579

РЕГИОНАЛНАТА ПОЛИТИКА И ПРОГРАМИТЕ ЗА РАЗВИТИЕ
ТЕРИТОРИЯТА И ТУРИЗМА В СЪВРЕМЕННИТЕ УСЛОВИЯ
Доц. д-р Тихомир Личев ……. 587

СОЦИАЛНАТА КОХЕЗИЯ – ХАРАКТЕРИСТИКИ
И ТЕОРЕТИЧНА РАМКА
Гл. ас. д-р Ваня Ганева ……..….. 595

КОРПОРАТИВНА СОЦИАЛНА БЕЗОТГОВОРНОСТ
Гл. ас. д-р Емил Николов …… 603

ЗАЕТИТЕ ЛИЦА В ТЪРГОВСКИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ –
СЪСТОЯНИЕ И ТЕНДЕНЦИИ
Гл. ас. д-р Зоя Иванова …… 611

ИНТЕЛИГЕНТНИ РЕШЕНИЯ ЗА ТЪРГОВИЯ НА ДРЕБНО –
ОБЛАЧНА БАЗИРАНА ТОЧКА НА ПРОДАЖБА
Гл. ас. д-р Иван Маринов …… 619

КРЪГОВАТА ИКОНОМИКА - МОДЕЛ ЗА ПОВИШАВАНЕ
УСТОЙЧИВОСТТА НА СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО
Гл. ас. д-р Илияна Кръстева ……... 625

ДИНАМИКА В ЗАЕТОСТТА НА ЛЕГЛОВАТА БАЗА ПО БЪЛГАРСКОТО
ЧЕРНОМОРИЕ ЗА ПЕРИОДА 2019-2021г.
Гл. ас. д-р Любомира Тодорова……632

ПРИЛОЖЕНИЕ НА СКЛАДОВИТЕ СИСТЕМИ В УПРАВЛЕНИЕТО НА
ТЪРГОВСКИТЕ ПРОЦЕСИ ПРИ ОМНИКАНАЛНИ ТЪРГОВЦИ
Гл. ас. д-р Марияна Кътева…….. 638

ХОТЕЛИЕРСТВОТО В БЪЛГАРИЯ В УСЛОВИЯТА НА COVID-19
Гл. ас. д-р Павлин Павлов ……..……645

ПЛАНЪТ ЗА ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ И УСТОЙЧИВОСТ
НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ – СМЯНА НА ПРИОРИТЕТИТЕ
В ТРАНСПОРТНИЯ СЕКТОР
Гл. ас. д-р Петя Коралова-Ножарова, Гл. ас. д-р Щерьо Ножаров…….……651

МРЕЖОВИ ВЕРИГИ НА ДОСТАВКА В АГРОБИЗНЕСА
Гл. ас. д-р Радка Ненова ……..…….…….659

ДИНАМИКА И РАЗВИТИЕ НА ПРОИЗВОДИТЕНОСТТА
НА ТРУДА В СЕКТОР УСЛУГИ
Гл. ас. д-р Силвия Господинова …….……...667

СЪЩНОСТНИ АСПЕКТИ НА ДИГИТАЛИЗАЦИЯТА
Гл. ас. д-р Цветелина Кабакчиева ……..……675

ФОТОВОЛТАИЧНИТЕ СИСТЕМИ В КОНТЕКСТА
НА ЗЕЛЕНАТА СДЕЛКА
Гл. ас. д-р Явор Станев ……681

ТЕРИТОРИАЛНА КОНЦЕНТРАЦИЯ НА СЕКТОР НЕДВИЖИМА
СОБСТВЕНОСТ И ФАКТОРИТЕ, КОИТО МУ ВЛИЯЯТ
Гл. ас. д-р Яна Стоенчева ……..….. 686

ФАКТОРИ, ВЛИЯЕЩИ ВЪРХУ ПРЕДПРИЕМАЧЕСКИТЕ
НАМЕРЕНИЯ НА МЛАДИТЕ
Ас. д-р Ивайло Костов ……..695

НАЧИНИ ЗА ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ НА ДРЕБНИЯ ПРЕДПРИЕМАЧЕСКИ
БИЗНЕС В СФЕРАТА НА ТУРИЗМА СЛЕД COVID-19
Ст. преп. Елка Узунова ……702

ПРОИЗВОДСТВО НА ВОДОРОД ЧРЕЗ ЯДРЕНИ ЦЕНТРАЛИ –
ПЕРСПЕКТИВИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА
Д-р Борислав Боев ……...……..708

ПРИЛОЖЕНИЕ НА ТРЪЖНИТЕ ПРОЦЕДУРИ В УПРАВЛЕНИЕТО
НА ЗЕМЕДЕЛСКИТЕ ЗЕМИ – АКЦЕНТИ И ПРОБЛЕМИ
Доктор Валери Велковски ……..…….716

ПРОГРАМАТА ЗА ПРОФИЛАКТИКАИ РЕХАБИЛИТАЦИЯ
НА НОИ КАТО ЧАСТ ОТ ДЪРЖАВНАТА ПОЛИТИКА
ЗА ЗДРАВЕН ТУРИЗЪМ
Доктор Кристина Георгиева ……..725

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ
НА ИНДУСТРИАЛНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ ПО КОХЕЗИОННАТА
ПОЛИТИКА ПРЕЗ XXI-ВЕК
Докторант Айтен Сабри …….. 733

ЗЕЛЕНАТА ИКОНОМИКА И ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВОТО
Докторант Александър Личев ……740

ПРИКЛЮЧЕНСКИЯТ ТУРИЗЪМ КАТО НЕРАЗДЕЛНА
ЧАСТ ОТ СВЕТОВНИЯ ТУРИЗЪМ
Докторант Виктория Янакиева ……..748

НЕГАТИВНИ ПРОЯВЛЕНИЯ ОТ ПРИЛОЖЕНИЕТО
НА МЕДИЦИНСКИЯ ТУРИЗЪМ
Докторант Десислава Александрова ……..754

СТРАТЕГИЧЕСКИ ПОДХОД ЗА ПРИЛАГАНЕ НА ИЗИСКВАНИЯТА
ЗА СЕРИАЛИЗАЦИЯ НА ЛЕКАРСТВЕНИ ПРОДУКТИ ОТ СТРАНА НА ООП
Докторант Димитър Райчев ……761

ВЪЗДЕЙСТВИЕ НА ПАНДЕМИЯТА ОТ COVID-19 ВЪРХУ ВЪНШНАТА ТЪРГОВИЯ С УСЛУГИ НА БЪЛГАРИЯ

Доц. д-р Галина Захариева[1]

Резюме: *Докладът е посветен на влиянието на пандемията от COVID-19 върху обема на външната търговия с услуги на България. Анализът се базира на данни от платежния баланс и обхваща както общите търговски потоци, така и данните за износа и вноса по типове услуги. Целта е да се установят измененията в обема и структурата на международната търговия с услуги вследствие на пандемията.*

Ключови думи: *международна търговия, COVID-19, износ на услуги, внос на услуги*
JEL: F14

IMPACT OF THE COVID-19 PANDEMIC ON BULGARIA'S FOREIGN TRADE IN SERVICES

Assoc. Prof. Galina Zaharieva, PhD

Abstract: *The report is dedicated to the impact of the COVID-19 pandemic on the volume of foreign trade in services of Bulgaria. The analysis is based on balance of payments data and covers both total trade flows and data on exports and imports by type of service. The aim is to identify changes in the volume and structure of international trade in services as a result of the pandemic.*

Key words*: International trade, COVID-19, Export of services, Import of services*
JEL: F14

1. Въведение

Пандемията от COVID-19 оказа влияние върху всички сектори на икономиката на всяка страна. Спирането на производството в голяма част от предприятията, ограниченията в пътуванията зад граница и в международния стокообмен в глобален мащаб неминуемо се отразиха и на външната търговия с услуги, в т.ч. и на българската. Ето защо целта на настоящия доклад е да се установят ефектите от пандемията върху обема и структурата на износа и вноса на услуги на България като цяло и по отделни типове.

2. Теоретико-методологична рамка

Данните и анализите на световната търговия безспорно илюстрират негативното влияние на пандемията от COVID-19 върху международната търговия със стоки и услуги. За разлика от предишната глобална криза,

[1] g.zaharieva@uni-svishtov.bg, СА „Д. А. Ценов“ - Свищов

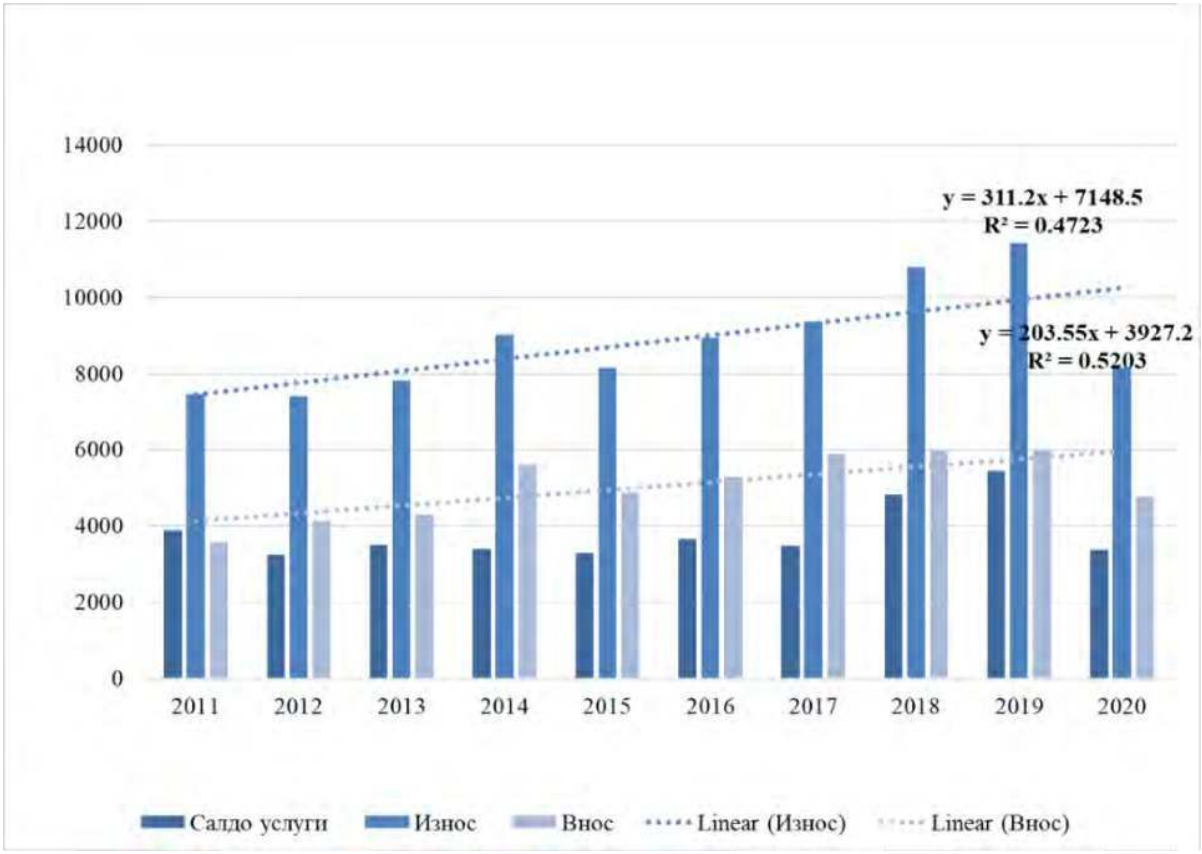
тук ефектите са по-различни. Анализи сочат, че пандемията е довела до много по-голямо намаление на търговията с услуги, в сравнение с търговията със стоки (Dickinson & Zemaityte, 2021). Докато спадът в световната търговия със стоки се оценява на около 5%, то този в обмена на услуги е приблизително 20% или 4 пъти повече. Основна причина за това са наложените рестрикции на сектора на услугите свързани с пътуванията, транспорта, здравните изисквания и т. н. На практика ограниченията в движението на хората през границите води до рязко намаляване в потреблението на услуги. Тези ограничения ще оказват влияние и в по-дългосрочен план тъй като генерират значително нарастване на разходите за търговия (Mourougane, Jaax, & Gonzales, 2021). Разбира се пандемията повлиява по-различен начин отделните страни (Бобева - Филипова & Александрова - Златанска, 2021), като това влияние се различава по своя магнитуд (Съботинова, 2021) в зависимост от спецификата на страната и нейната търговска специализация. Най-силно в глобален аспект обаче е засегнат сектора на туризма, поради драстичното намаление на пътуванията и транспорта (WTO, 2020). Българската търговия с услуги също е повлияна от пандемията. В каква степен и в каква посока обаче е предмет на настоящата разработка. За целта са използвани данни от платежния баланс на България за износа и вноса на услуги в млн. щ.д., от базата данни на Международния валутен фонд (МВФ) за периода 2011 – 2020 г. На тяхна основа са изчислени темповете на прираст на отделните типове услуги и относителните дялове на отделните основни групи и подгрупи услуги.

3. Външната търговия с услуги на България в периода 2011-2020 г.

Външната търговия на България с услуги нараства значително през последното десетилетие както по отношение на износа, така и на вноса (вж. Фигура 1). От линейните регресионни уравнения се вижда, че β-та коефициентите са положителни, т.е за периода имаме средногодишен темп на нарастване на износа от 311.2 млн. щ.д., а на вноса от 203.55 млн. щ.д. През 2011 г. износът на услуги възлиза на около 7464 млн. щ. д., а вноса на 3568 млн. щ. д. След спада през 2015 г. те започват отново да нарастват и достигат съответно до 11449 млн. щ.д. и 5995 млн. щ.д. през 2019 г.

През 2020 г. се отчита сериозен спад с около 29% на износа спрямо 2019 г. и с около 20% на вноса на услуги. За целия период стойността на експорта надвишава стойността на импорта, което формира положително търговски салдо по баланса на услугите. За периода 2011-2020 г. износът и вносът на основните типове услуги търпи влиянието на различни фактори, които водят до намаляване на търгуваните обеми. Значимо е и влиянието на пандемията от COVID-19 в края на периода. Още през 2019 г.

се установява намаляване на износа на производствените услуги с материали за влагане, притежавани от други и пътуванията, а през 2020 г. на услугите по поддръжка и ремонт, транспортните услуги и пътуванията.

Фигура 1. Динамика на външната търговия с услуги на България
Източник: МВФ, Платежен баланс на България, авторова

Най-значимо е намалението спрямо предходната година за пътуванията с -62% и транспорта с – 28% (вж. Таблица 1). Промяна има и в относителния дял на отделните групи в общия износ. През 2011 г. 50% от износа се пада на пътуванията, 24% на другите услуги и 21% на транспорта. През 2019 г. делът на другите услуги нараства на 38%, а на пътуванията намалява на 38%. През 2020 г. делът на другите услуги е вече 53% от общия износ на страната, на транспорта – 21%, а на пътуванията – 20%. Променят се и дяловете на групите в съвкупния внос на услуги в страната. В началото на периода другите услуги са съставлявали 41% от импорта, транспорта - 31%, а пътуванията – 25%. През 2019 г. дяловете на посочените типове услуги са съответно 42%, 26% и 30%. В края на периода 49% от вноса се дължи на другите услуги, 27% на транспорта и 22% на пътуванията.

Таблица 1. Темп на прираст на износа и вноса на основните типове услуги на верижна база за периода 2011-2020 г.

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Произв. услуги с материали за влагане, притежавани от други, износ	***-***	***-6***	***7***	***10***	***-12***	***-7***	***-44***	***58***	***-4***	*10*
Произв. услуги с материали за влагане, притежавани от други, внос	-	-2	-37	26	-32	6	33	-1	-23	43
Услуги по поддръжка и ремонт, които не са включени другаде, износ	***-***	***7***	***20***	***31***	***-6***	***1***	***57***	***36***	***20***	***-8***
Услуги по поддръжка и ремонт, които не са включени другаде внос	-	37	-12	55	4	-3	-13	25	7	-29
Транспор, износ	***-***	***-5***	***12***	***28***	***-19***	***10***	***9***	***13***	***0***	***-28***
Транспорт, внос	-	24	2	47	-40	34	33	-30	1	-18
Пътувания, износ	***-***	***-8***	***11***	***3***	***-20***	***16***	***13***	***9***	***-4***	***-62***
Пътувания, внос	-	2	21	8	-7	22	25	10	-2	-43
Други услуги, износ	***-***	***19***	***-8***	***31***	***16***	***4***	***-5***	***22***	***22***	***0***
Други услуги внос	-	19	-2	33	8	-11	-12	29	2	-6

Източник: МВФ, Платежен баланс на България, авторови изчисления

В структурата на износа и вноса на услуги от категорията на пътуванията по-големият дял се пада на личните пътувания (вж. Таблица 2). За периода до 2019 г. експорта на тези услуги нараства от 2865 млн. щ. д. на 3168 млн. щ. д., а вноса от 899 млн. щ. д. на 1120 млн. щ. д. И при двете подгрупи се отчита спад в износа за последните две години на периода, като през 2020 г. за бизнес пътуванията той е -54%, а за личните -64%. Така през последната година абсолютната стойност на експорта на тези услуги се равнява съответно на 518 млн. щ. д. и на 1118 млн. щ. д. При вноса на услуги тенденциите са подобни за двете подгрупи на тези при износа. До 2019 г. импортът на бизнес пътувания нараства от 358 млн. щ.д. на 868 млн. щ.д., а на личните от 546 млн. щ.д. на 540 млн. щ.д. През 2020 г. той спада и при двете групи съответно с -41% и -44% и възлиза на 508 млн. щ.д. за бизнес пътуванията, респ. на 540 млн. щ д. за личните. Промяната в дела на двете подгрупи в общия обем пътувания за периода 2011-2020 г. може да се проследи на Таблица 2.

Таблица 2. Относителни дялове на подгрупите в износа и вноса на пътуванията и транспорта

	2011	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**
Бизнес пътувания, износ	***24***	***24***	***24***	***24***	***25***	***24***	***25***	***26***	***26***	***32***
Лични пътувания, износ	***76***	***76***	***76***	***76***	***75***	***76***	***75***	***74***	***74***	***68***
Бизнес пътувания, внос	40	42	44	45	45	47	48	48	48	48
Лични пътувания, внос	60	58	56	55	55	53	52	52	52	52
Пътнически, износ	***34***	***35***	***35***	***28***	***25***	***27***	***27***	***25***	***23***	***9***
Товарен, износ	***55***	***51***	***53***	***47***	***49***	***48***	***45***	***45***	***48***	***68***
Друг (вкл.пощенски и куриерски), износ	***11***	***14***	***11***	***25***	***26***	***25***	***28***	***30***	***29***	***23***
Пътнически, внос	14	13	16	12	18	16	16	24	23	16
Товарен, внос	77	74	70	80	68	74	77	61	61	66
Друг (вкл.пощенски и куриерски), внос	9	14	14	8	13	10	7	16	16	19

Източник: МВФ, Платежен баланс на България, авторови изчисления

Транспортните услуги са съставени от пътнически, товарен и друг транспорт. За периода до 2019 г. износът и вносът на тези услуги търпят промени в посока увеличение и намаления. Износът на пътнически транспортни услуги през 2011 г. възлиза на 533 млн. щ.д., на товарните на 852 млн. щ.д. и на другите на 168 млн. щ.д. През 2019 г. стойностите са съответно 545 млн. щ.д, 1137 млн. щ.д. и 691 млн. щ.д. За 2019 г. и 2020 г. се отчита спад на експорта при пътнически и друг транспорт и растеж при товарния. През 2020 г. спадът на пътническия транспорт е -71%, а на другия транспорт -41%. В началото на периода товарният транспорт съставлява 55%, пътническия, 34%, а другия транспорт 11% от износа на групата „Транспорт“. През 2020 г. тези дялове са съответно 68%, 9% и 23%. Спрямо 2019 г. имаме значително увеличение на дела на товарния транспорт и намаление при другите две подгрупи. Вносът на пътнически транспортни услуги за 2011 г. е съответно 159 млн. щ.д., на товарни - 857 млн. щ.д. и други транспортни услуги -96 млн. щ.д. През 2019 г. стойностите са съответно 371 млн. щ.д., 999 млн. щ.д. и 257 млн. щ.д. За разлика от ситуацията при износа, тук и трите групи отбелязват намаление през 2020 г., като то е най-голямо за пътническите транспортни услуги (-41%), следвано от товарните (-11%) и другите транспортни услуги (-2%). С течение на времето се променя и структурата на вноса на услуги от групата „Транспорт“. През 2011 г. дяловете на подгрупите са 14% пътнически транспорт, 77% - товарен и 9% - друг транспорт, а през 2020 г. са съответно 16%, 66% и 19%.

Динамиката на износа и вноса на подгрупите, съставляващи „други услуги“ е също с различен знак през годините. През 2011г. в кредит на платежния баланс са записани строителни услуги на стойност 44 млн. щ.д., застрахователни и пенсионни услуги – 146 млн. щ.д., финансови услуги – 70 млн. щ.д., такси за използване на интелектуална собственост н.д. – 12 млн., телекомуникационни, компютърни и информационни услуги – 749 млн., Други бизнес услуги – 646 млн., лични, културни и развлекателни услуги – 91 млн. и държавни стоки и услуги н.д. - 15 млн. щ.д. През 2019 г. износът възлиза съответно на 51 млн. щ.д. строителни услуги, 650 млн. застрахователни и пенсионни услуги, 139 млн. финансови услуги, 122 млн. такси за използване на интелектуална собственост н.д., 1849 млн. телекомуникационни, компютърни и информационни услуги, 1444 млн. други бизнес услуги, 93 млн. лични, културни и развлекателни услуги и 7 млн. държавни стоки и услуги н.д. През 2019 г. намалява експорта само на лични, културни и развлекателни услуги (с -2% спрямо 2018 г.), докато през 2020 г. на строителните с -26%, на финансовите с –9%, на другите бизнес услуги с -3%, на личните, културни и развлекателни услуги с -42% и на държавните стоки и услуги н.д. с -22%. За останалите подгрупи износът нараства, като най-голям е процентът при такси за използване на интелектуална собственост н.д (17%). В структурата на износа на “Други услуги“ най-голям е делът на телекомуникационните, компютърни и информационни услуги, който нараства от 42% през 2019 г. на 44% през 2020 г., следван от този на другите бизнес услуги с 33% и 32% за съответните години и застрахователните и пенсионни услуги с 15% и 16% (вж. Таблица 3). Останалите подгрупи са с дялове от 0% до 3%.

През 2011г. в дебит на платежния баланс са записани строителни услуги на стойност 5 млн. щ.д., застрахователни и пенсионни услуги – 103 млн. щ.д., финансови услуги – 47 млн. щ.д., такси за използване на интелектуална собственост н.д. – 140 млн., телекомуникационни, компютърни и информационни услуги – 316 млн., други бизнес услуги – 725 млн., лични, културни и развлекателни услуги – 111 млн. и държавни стоки и услуги н.д. – 0.12 млн. щ.д. През 2019 г. вносът в абсолютна стойност е по-висок за почти всички групи спрямо 2011 г. с изключение на една подгрупа и възлиза съответно на 10 млн. щ.д. строителни услуги, 491 млн. застрахователни и пенсионни услуги, 306 млн. финансови услуги, 259 млн. такси за използване на интелектуална собственост н.д., 546 млн. телекомуникационни, компютърни и информационни услуги, 834 млн. други бизнес услуги, 41 млн. лични, културни и развлекателни услуги и 4 млн. държавни стоки и услуги н.д.През 2019 г. намалява импортът спрямо 2018 г. на строителните услуги с -28%, на застрахователните и пенсионни с -10%, на финансовите с -24% и на личните, културни и развлекателни услуги с – 17%. През 2020 г. намалява вноса на почти всички подгрупи, с изключение на телекомуникационните, компютърни и информационни услуги и другите бизнес услуги н.д. Най-голямо е

намалението на износа на държавните стоки и услуги н.д. с -48%, следвано от това на застрахователните и пенсионни услуги с -31%, на личните, културни и развлекателни услуги с -30%, строителните с -23%, на финансовите с –18% и таксите за използване на интелектуална собственост н.д с -2%. В структурата на вноса на услуги от групата „Други услуги“ най-голям е делът на другите бизнес услуги, като той възлиза на 33% и 37% за 2019 г., респ. за 2020 г., следван от този на телекомуникационни, компютърни и информационни услуги със съответно 22% и 25%, застрахователните и пенсионни услуги с дялове от 20% (2019 г.) и 15% (2020 г.), финансовите услуги с 12% и 11% за съответните години и таксите за използване на интелектуална собственост н.д. с дялове 10% и 11% за съответните години (вж. Таблица 3).

Таблица 3. Вътрешногрупова структура на износа и вноса на други услуги

	Износ				**Внос**			
	2011	**2015**	**2019**	**2020**	**2011**	**2015**	**2019**	**2020**
Строителни услуги	3	1	1	1	0	2	0	0
Застрахователни и пенсионни услуги	8	21	15	16	7	20	20	15
Финансови услуги	4	4	3	3	3	12	12	11
Такси за използване на интелектуална собственост н.д.	1	2	3	3	10	8	10	11
Телекомуникационни, компютърни и информационни услуги	42	30	42	44	22	14	22	25
Други бизнес услуги	36	38	33	32	50	43	33	37
Лични, културни и развлекателни услуги	5	4	2	1	8	2	2	1
Държавни стоки и услуги н.д.	1	0	0	0	0	0	0	0

Източник: МВФ, Платежен баланс на България, авторови изчисления

3. Заключение

Външната търговия с услуги на България е негативно повлияна от пандемията от COVID-19. През 2020 г. износът на услуги е с 29% по-нисък от предходната година, а вносът с 20%. Най-значително е намалението на пътуванията и транспорта, като то е по-голямо при личните пътувания. Отрицателно е влиянието и върху транспортните услуги, най-вече върху търговията с пътнически и други транспортни услуги. Износът на товарни транспортни услуги отбелязва растеж през 2020 г. За подгрупите от „други услуги“ влиянието на пандемията е различно. За последната година се отчита спад в експорта на строителните, финансовите, другите бизнес услуги, личните, културни и развлекателни услуги и на държавните стоки и услуги. За останалите подгрупи се отчита нарастване. При вноса за 2020 г. намаление се установява при почти всички подгрупи с изключение на изключение на

телекомуникационните, компютърни и информационни услуги и другите бизнес услуги. На тази основа може да кажем, че пандемията от COVID-19 се отразява като цяло негативно върху външната търговия с услуги на България от гл. т. на общите търговски потоци, но различно по знак по отношение отделните подгрупи.

Използвани източници:

Dickinson, R., & Zemaityte, G. (2021). How has the COVID-19 pandemic affected global trade? Изтеглено на 10 September 2021 г. от WEF: https://www.weforum.org/agenda/2021/08/covid19-pandemic-trade-services-goods/

Mourougane, A., Jaax, A., & Gonzales, F. (2021). COVID-19, international mobility and trade in services: The road to recovery. Изтеглено на 9 .09.2021 от OECD: https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/covid-19-international-mobility-and-trade-in-services-the-road-to-recovery-ec716823/

WTO. (2020). Services trade drops 30% in Q2 as COVID-19 ravages international travel. Свалено от https://www.wto.org/english/news_e/news20_e/serv_22oct20_e.htm

Бобева - Филипова, Д., & Александрова - Златанска, С. (2021). COVID-19 КРИЗАТА НА БЪЛГАРСКАТА ВЪНШНА ТЪРГОВИЯ. *ВЪНШНА ТЪРГОВИЯ И ПАНДЕМИЯ*(ISBN 978-619-7622-09-6), стр. 53-74.

Съботинова, Д. (2021). ПРОМЕНИТЕ В ТЪРГОВСКИТЕ ПОТОЦИ ОТ НАЧАЛОТО НА ПАНДЕМИЯТА. *ВЪНШНА ТЪРГОВИЯ И ПАНДЕМИЯ*, стр. 7-17.